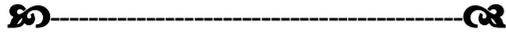

ถอดบทเรียนจากการเดินธุดงค์ธรรมยาตรา (ครั้งที่ 9)

การมีส่วนร่วมกิจกรรมของ มจร*

LESSONS LEARNED FROM THE DHAMMA YATRA PILGRIMAGE (9TH TIME)

PARTICIPATION IN ACTIVITIES OF MCU

พระครูกิตติญาณวิจักษ์ (จักรกฤษณ์ กิตติญาณโณ)

PhrakruKittiYanwijak (Chakkrit Kittiyanano)

วัดเนินตากแดด

Wat Noen Tak Daet

Corresponding Author Email: Jakridd@hotmail.com

บทคัดย่อ

การถอดบทเรียนจากการเดินธุดงค์ธรรมยาตรา (ครั้งที่ 9) ประจำปี 2566 ที่จัดโดยหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้บัณฑิต อาจารย์ มีกิจกรรมร่วมกัน การฝึกจิต และมีความสามัคคีกันจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ พบว่า 1. การสมานานธุดงค์และธรรมยาตรา ที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษาฯ ได้จัดขึ้น ได้พาคณะนิสิตสมานานธุดงค์ อย่างน้อย 3 ข้อ คือ 1. เตจิวริกังคะ การถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร สำหรับพระภิกษุ ส่วนผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นฆราวาสมีการนุ่งห่มสีขาวตลอดโครงการ 2. เอกาสนิกังคะ การถือนั่งฉ้น ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร 3. รุกขมุลิกังคะ การถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรการได้เดินธุดงค์ธรรมยาตราตั้งแต่วัดที่เป็นที่พักไปจนถึงเขื่อนลำตะคอง ระยะทางไป - กลับประมาณ 12 กิโลเมตร ทุกคนต่างมีความอดทนและพยายามเพื่อให้ถึงเป้าหมายเป็นการฝึกให้มีสติ 2. โครงการธุดงค์ธรรมยาตราได้แนวคิดของการนำหลักของธุดงค์ มาสร้างเป็นองค์ความรู้และมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกิจกรรม ที่เกิดความสามัคคี การมีส่วนร่วมและเป็นการปฏิบัติธรรม 3. กิจกรรมดังกล่าว เป็นการเผยแผ่เชิงสัญลักษณ์เพื่อความสันติเป็นสัญลักษณ์แห่งความไม่เบียดเบียน มีแต่ความอภัยทาน และสิ่งสำคัญ คือสามารถฝึกสติของผู้ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ฝึกความอดทน

คำสำคัญ : ถอดบทเรียน; การเดินธุดงค์ธรรมยาตรา; มจร

Abstract

The lessons learned from the Dhamma-Yatra pilgrimage (9th time) for the year 2023 organized by the Graduate Studies Program, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University which aimed for students and teachers to have joint activities, to practice mindfulness, and to have unity. From participatory observation and study of information from various documents it was learned that the Graduate Studies Program organized and led students to undertake at least 3 pilgrimage activities, namely: 1. Tejvarikanga; for monks they wear three yellow robes regularly, As for the lay practitioners, they wear white clothes throughout the project. 2. Akasanikangga, meal consumption at one seat regularly and 3 Rukkhamulikangga, living at the root of a tree. Regularly. To walk on a Dhamma-Yatra pilgrimage from the monastery where the accommodation was to the Lam Ta Khong Dam, a round trip distance of about 12 kilometers, everyone had patience and strived to reach the goal that was the training to be mindful. 2. The Dhamma-Yatra Pilgrimage project had the concept of leading the main pilgrimage to create a body of knowledge and learn together as an activity, unity participation and practice 3. Such activity was a symbolic dissemination for peace, as a symbol of non-violence. There was only forgiveness. The most important thing was that the practitioner's mindfulness could be practiced very well, practiced patience.

Keywords: Lesson learned; Dhamma-Yatra pilgrimage; MCU

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันมีความรวดเร็วในด้านการสื่อสารออนไลน์และมีความเร่งรีบ รีบตื่นนอน รีบไปทำงานให้ทันเวลา รถติด ผู้คนพลุกพล่าน รีบกิน รีบทำงาน ผจญกับมลภาวะด้านต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว สิ่งแวดล้อมในที่ทำงานแทบจะทุก ๆ อย่างเร่งรีบไปหมด แม้แต่ในที่ทำงาน บางคนทำงานพร้อม ๆ กัน เช่น พูดคุยโทรศัพท์ในขณะที่ตรวจเช็คอีเมล เขียนงานพร้อมกับกินอาหารปาสต์ฟูด อาหารขบเคี้ยว ทำงานพร้อม ๆ กับอ่านข่าวในเว็บไซต์ต่าง ๆ แทบจะเรียกได้ว่าผิดธรรมชาติ ทำแบบนี้เป็นเดือน ๆ ปี ๆ ในการทำงานที่กระทำมาหากินในยุคที่เศรษฐกิจค่อนข้างที่จะทำมาหากินได้ลำบาก ประชาชนส่วนใหญ่ต่างต้องช่วยเหลือตนเองเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวจนทำให้ไม่ได้มีการฝึกอบรมในเรื่องของสติ สมาธิ นำไปสู่การเกิดปัญหาทางพุทธศาสนา ในกิจกรรมที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 28-29 มกราคม 2566 ที่ผ่านมาคือ โครงการเดิน

จุดประสงค์ธรรมยาตรา (ครั้งที่ 9) ที่เขื่อนลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา โดยหลักสูตรได้เล็งเห็นถึงความสามัคคีที่จะทำกิจกรรมร่วมกันและเป็นการแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา มีความเจริญและมั่นคงต่อไป แต่ก็มีคำถามว่ากิจกรรมเหล่านั้นทำแล้วได้อะไร เกิดประโยชน์อย่างไร สามารถถอดบทเรียนในด้านใดบ้างซึ่งผู้เขียนจะได้ขยายต่อไปแต่โดยภาพรวมแล้วความสามัคคีที่เกิดขึ้นส่งผลต่อยอดเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยภาพรวม มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันตรงกับหลักทางพุทธศาสนา คือ ทาน ศีล ภาวนา และมีส่วนร่วมของนิสิตที่หลายๆสาขามาร่วมร่วมกิจกรรมดังกล่าวไม่ว่าจะเป็น สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์หรือว่าสาขาการจัดการ ต่างมีน้ำหนึ่งเป็นอันเดียวกันที่จะมาร่วมกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนโครงการให้เป็นไปได้ ซึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมและสะท้อนคิดในเรื่องของการปฏิบัติธรรมหรือการสมาทานจุดศรัทธาที่สามารถบูรณาการหรือนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะถ้าบุคคลพัฒนาในเรื่องของกาย ในเรื่องของสถานที่ สิ่งของวัตถุ แต่ไม่ได้พัฒนาในเรื่องของจิตใจจะไม่ได้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ถ้าเมื่อไหร่คนหันมามองในเรื่องของสภาวะจิตใจ เป็นการฝึกสติในเรื่องของการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วย จะเป็นการพัฒนาที่ถาวร ผู้เขียนจึงได้ตั้งคำถามในเรื่องนี้ว่าการเดินจุดศรัทธาธรรมยานี้ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลอย่างไรและเป็นการฝึกสติรวมถึงเป็นสัญลักษณ์ของการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างไรจึงได้รวบรวมและเรียบเรียงเขียนในบทความเรื่องนี้ต่อไป

การสมาทานจุดศรัทธาและธรรมยาตรา

จุดศรัทธา (ภาษาบาลีใช้คำว่า จุดศรัทธา) แปลว่า องค์คุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส องค์คุณของผู้กำจัดกิเลส จุดศรัทธาเป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับแล้วแต่ผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธี กำจัดขัดเกลากิเลส ทำให้เกิดความมักน้อยสันโดษยิ่งขึ้นไม่สะสม เพื่อให้เบาสบายไปมาได้สะดวกด้วยไม่มีภาระมาก เหมือนนกที่มีเพียงปีกบินไปฉะนั้นมิใช่เพื่อสะสม หรือเพื่อลากสักการะและชื่อเสียง (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

จุดศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงองค์คุณคือญาณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส หรือสมาทานเจตนาอันเป็นเหตุแห่งการประพาสทำลายกิเลส เป็นเครื่องกำจัดธรรมอันเป็นข้าศึก มุ่งเพื่อทำลายกิเลสของตน เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และความเพียรด้วยข้อปฏิบัติ โดยการปฏิบัติเคร่งครัดขึ้นเพื่อเผากิเลสให้เหือดแห้ง จุดศรัทธาจึงเป็นอุบายขัดเกลากิเลส ส่งเสริมความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ ยินดีในสิ่งที่สัจ ประารถความเพียรเพิ่มส่วนแห่งอริยธรรมคือศีล สมาธิ ปัญญา ให้สูงขึ้นได้วิธีหนึ่ง กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ จุดศรัทธา ชื่อ ตบะ เพราะเผาผลาญความละโมภด้วยอำนาจแห่งตณหา แม้จะไม่ใช้ทางมัชฌิมาปฏิปทาโดยตรง แต่ก็ใช่อุบายเพื่อเข้าถึงมัชฌิมาปฏิปทาที่แท้จริงได้ เพราะเป็นการฝึกฝนตนเองอย่างเคร่งครัด ทำให้เป็นคนใจเด็ดมั่นสมควรแก่การตรัสรู้ และจุดศรัทธานี้เป็นเพียงจริยวัตรพิเศษอย่างหนึ่ง ไม่ใช่ข้อบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม

เหมือนวินัย แต่เป็นข้อปฏิบัติที่บัญญัติไว้ตามแต่ใครจะถือปฏิบัติด้วยความสมัครใจ และสำเร็จได้ตามการสมาทาน

ภาพที่ 1 : นิสิตพุทธศาสตรุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธรุ่นที่ 12 ร่วมกิจกรรมโครงการเดินธุดงค์- ธรรมยาตรา ครั้งที่ 9 วันที่ 28 - 29 มกราคม 2566 (ภาพ : ผู้เขียน)

ความสำคัญของธุดงค์

ธุดงค์มีความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติหรือโยคีบุคคลอยู่ไม่น้อย ในอันที่จะฝึกฝนตนเองด้วยเป็นอุบายขัดเกลากิเลสให้เหือดแห้ง ตั้งอยู่ในความเพียร ทำให้จตุตถกรรมและอริยธรรมเจริญขึ้น เพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ส่งผลให้การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติได้ผลอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ดังที่พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวไว้ในธุดังคนิเทศ ว่า บุคคลสมาทานศีลแล้วจะต้องทำการสมาทานเอาธุดงค์ต่อไป ทั้งนี้ เพื่อที่จะทำคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้มีกนน้อยและความเป็นผู้สันโดษ เป็นต้นอันเป็นเครื่องฟ่องแผ้วของศีลให้สมบูรณ์ และเมื่อทำการสมาทานเอาธุดงค์เช่นนี้แล้ว ศีลของท่านซึ่งถูกชำระล้างมลทินแล้วด้วยน้ำคือ คุณมีความเป็นผู้มีกนน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลากิเลสความสด ความไม่สังสมกิเลส การปรารถนาความเพียรและความเป็นผู้เลี้ยงง่าย เป็นต้น ก็จักเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ด้วยดี กับทั้งพรตทั้งหลายของท่านอันหาไทยมิได้เช่นนี้ ดำรงตนอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่าแก่ 3 ประการ คือ ความสันโดษในจีวร ความสันโดษในบิณฑบาต ความสันโดษในเสนาสนะตามมีตามได้ แล้วจักเป็นบุคคลสมควรเพื่อจะบรรลุอริยวงศ์ประการที่ ๔ ซึ่งได้แก่ ความเป็นผู้ยินดีในภavana คือสมถภavanaและวิปัสสนาภavana ด้วยเหตุที่ ธุดงค์มีความสำคัญโดยประการดังกล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงอนุญาตธุดงค์

ไว้สำหรับกุลบุตรทั้งหลายผู้สละโลกามิสแล้ว ผู้ไม่เสียดายอาลัยในร่างกายและชีวิต ผู้ปรารถนาจะทำข้อปฏิบัติอันสมควรแก่ภิกษุให้ถึงพร้อมแก่ฐานะที่ตนพึงมี โดยมีระดับขั้นตอนดังนี้

ในฐานะฝึกฝนตนเอง

โดยการถืออุตุงค์อย่างเคร่งครัด ฝึกฝนตนเองตามหลักการแห่งอุตุงค์ตัวอย่างใดอย่างหนึ่งหรือถือปฏิบัติขณะเดียวกันหลาย ๆ ข้อก็ได้ ซึ่งการฝึกฝนตนเองด้วยการปฏิบัติอุตุงค์อย่างเคร่งครัดนั้นเป็นหนทางที่จะนำตนไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดได้โดยไมยาก อย่างน้อยก็ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้มีอุตุงค์ธรรม 5 ประการ คือ ความมกน้อย ความสัน โดยความขัดเกลา ความสังัด ความต้องการด้วยกุศล เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความมกน้อย เป็นต้นนี้ กุลบุตรทั้งหลายจึงสามารถปฏิบัติฝึกฝนตนเองในอุตุงค์ได้โดยสะดวกและบรรลุเป้าหมายตามที่ตนต้องการได้ ในการปฏิบัติอุตุงค์เพื่อฝึกฝนตนเองนั้น พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า โยตีบุคคลย่อมกำจัด อตตกิลมณานุโยค คือ การประกอบตนให้ลำบากอันเป็นไปโดยมุข คือ ความขัดเกลาอย่าง อุกฤษฏ์ในอุตุงค์ทั้งหลายด้วยโอหะ การปฏิบัติฝึกฝนตนเองในอุตุงค์ครั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า เป็นการทรมาณตนจนเกินไปอย่างอัตตกิลมณานุโยค แต่เป็นการขัดเกลาซึ่งเรียกว่าชั้นอุกฤษฏ์ในบรรดาการปฏิบัติอุตุงค์ 3 ระดับ คือ อย่างสูงสุด อย่างกลาง และอย่างเพล่า แล้วแต่ว่าใครจะถืออย่างไร ส่วนมากผู้ปฏิบัติมักจะทำอย่างสูงสุดหรืออย่างเคร่งครัด เพื่อขัดเกลากิเลสของตนให้หมดไปโดยเร็ว ทำให้การปฏิบัติเช่นนี้คล้ายกับว่าเป็นการทรมาณตนเองจนเกินไป (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี), 2533)

ในฐานะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ภิกษุผู้ปฏิบัติอุตุงค์อย่างเคร่งครัด มีความเพียรยิ่ง ไม่ท้อถอย สามารถขัดเกลากิเลสของตนให้เบาบางลงได้ มุ่งสู่สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ปฏิบัติโดยไม่ท้อถอย จนในที่สุดก็ได้บรรลุอรหัตผลเอกเช่นพระมหากัสสปเถระ กล่าวคือ ท่านมีปิกติสมาทานอุตุงค์ประการอย่างเคร่งครัด คือ

1. ถือการนุ่งผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
2. ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
3. ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร

ด้วยความเป็นผู้ปฏิบัติในอุตุงค์คุณทั้ง 3 ประการนี้อย่างเคร่งครัด พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในทางผู้ทรงอุตุงค์" ผลจากการปฏิบัติฝึกฝนอบรมตนอย่างเคร่งครัดด้วยการปฏิบัติอุตุงค์ของพระมหากัสสปเถระนั้น นอกจากจะเป็นการฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มกน้อยสันโดษแล้ว ชนังนับได้ว่า ท่านเป็นพระเถระที่มีทั้งความเป็นอุตะ และอุตวาหะในตนเอง หมายความว่า ท่านเป็นผู้กำจัดกิเลสของตนได้ด้วยอุตุงค์ และยังได้สั่งสอนคนอื่นด้วยอุตุงค์ หรือได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยอุตุงค์โดยการปฏิบัติเป็น

แบบอย่างและกล่าวสอนสนทนาธรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ท่านได้ปฏิบัติถูกต้องนั่นเอง (สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (โต พรหมรังสี), 2533)

ประเภทของอุตงค์

1. ปังสุกุลิกังคะ การถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
2. เตจิวริกังคะ การถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร
3. ปินทปาตีกังคะ การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
๔. สप्तานจาริกังคะ การถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร
5. เอกาสนิกังคะ การถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร
๖. ปัตตปิณฑิกังคะ การถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร
๗. ขลุปัจฉภัตติกังคะ การถือห้ามภตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร
8. อารัญญิกังคะ การถืออยู่ป่าเป็นวัตร
9. รุกขมุลิกังคะ การถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร
10. อัพโภกาสิกังคะ การถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร
11. โสสานิกังคะ การถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร
12. ขถาสันถติกังคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านขัดให้อย่างไรเป็นวัตร
13. เนสัชชิกังคะ การถือการนั่งเป็นวัตร (สมเด็จพระสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2534)

วัตถุประสงค์ของการอยู่อุตงค์

1. อับปิจฉตา ฝึกความเป็นผู้มกน้อย
2. สันตุฎฐิตา ฝึกเป็นผู้มีความสันโดษ
3. สัลলেখตา ฝึกเป็นผู้มีความขัดเกลากิเลสให้เบาบาง
4. ปวิเวกตา ฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้รักความสงบ สัจ
5. อิทธิภูฏิกตา ฝึกการแสวงหาสิ่งที่เป็นสาระของชีวิต คือการได้บรรลุธรรมภายใน (หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, 2566)

ภาพที่ 2 - 3 : นิสิตหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

(การจัดการเชิงพุทธ, รัฐศาสตร์, รัฐประศาสนศาสตร์)

ร่วมกิจกรรมโครงการเดินธุดงค์- ธรรมยาตรา ครั้งที่ 9 วันที่ 28 - 29 มกราคม 2566

(ภาพ: ผู้เขียน)

ในส่วนของกิจกรรมที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดขึ้นนี้ ได้พาคณะนิสิตสมาทานธุดงค์ อย่างน้อย 3 ข้อ คือ

เตจิวริกังคะ การถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร สำหรับพระภิกษุที่เป็นอาจารย์เจ้าหน้าที่ และนิสิตได้ถือผ้าไตรจีวรเป็นวัตรในการปฏิบัติธรรมในกิจกรรมดังกล่าว คือไม่โลภหรือยึดติดในการใช้สอยจีวร ส่วนผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นฆราวาสมีการนุ่งห่มสีขาวตลอดโครงการ

เอกาสนิกังคะ การถือหนึ่งฉันท์ อาสนะเดียวเป็นวัตร การถือหนึ่งฉันท์อาสนะเดียวเป็นวัตร ในกิจกรรมนี้มีการฉันท์บิณฑบาตและการรับประทานอาหารในลักษณะที่พอประมาณและตักอาหารเพียงครั้งเดียว ในทีเดียว ไม่ได้ฉันท์หลายรอบเพื่อตัดความกังวลหรือภาษาพระเรียก ตัดปถิโพธ หรือความกังวล ในการที่จะแสวงหาหรือฉันท์อาหารเป็นข้อวัตรที่หลักสูตรได้กำหนดให้ผู้ปฏิบัติได้ระลึกถึงข้อนี้เป็นสำคัญ

รุกขมุลิกังคะ การถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ซึ่งสถานที่จัดกิจกรรมที่เป็นจุดพักของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นวัดแต่เป็นวัดที่มีความร่มรื่น ติดภูเขา อยู่ในลักษณะที่เป็นแม่น้ำลำคลองและภูเขา มีต้นไม้ สำหรับพระภิกษุสามเณรได้พักผ่อน ประชาชนผู้ปฏิบัติธรรมได้มีโอกาสได้กางเต็นท์ร่วมกับพระภิกษุสามเณร เพื่อบำเพ็ญวัตรในการสวดมนต์เจริญจิตภาวนาแม่เมตตา เกิดความสามารถสามัคคีให้แก่หมู่คณะ เพราะในกิจกรรมดังกล่าวมีทั้งผู้บริหารคณาจารย์เจ้าหน้าที่และนิสิต ของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)และในส่วนของวิทยาลัยเขตนครราชสีมา ได้มาช่วยให้กำลังใจและเป็นเจ้าภาพ รวมถึงมีพระมหาเถระที่มีจิตศรัทธามีประชาชนที่มีความเลื่อมใสได้บริจาคเพื่อร่วมกิจกรรมซึ่งกิจกรรมดังกล่าวกำหนดอยู่ 2 วันในที่นี้ผู้เขียนได้คำนึงเห็น

ว่า การอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตรนั้นก็เดินรอยตามปฏิปทาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระสัมพุทธญาณเป็นพระพุทธเจ้า นอกจากการสมาทานอุตงค์ทั้งสามข้อแล้ว ยังมีกิจกรรมที่เรียกว่า “การเดินอุตงค์ธรรมยาตรา” ลักษณะคล้ายกับการเดินจงกลม โดยเริ่มต้นจากการเดินจงกลมในช่วงเช้า โดยอาศัยกัมมัฏฐานสายอิริยาปถพพะ หรือ ยุบหนอพองหนอ มี พระเทพวิสุทธิโสภณ, ดร. เจ้าอาวาสวัดราชคฤห์ กรุงเทพมหานคร ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๒ ประธานพระวิปัสสนาจารย์ เป็นผู้นำในการปฏิบัติกัมมัฏฐานและนำเดินอุตงค์ธรรมยาตรา และมีท่าน รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไปและผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)เป็นผู้นำในโครงการดังกล่าว เพื่อเป็นการขัดเกลากิเลสที่อยู่ในภายในฝึกความอดทนเพื่อแผดเผาความสบายทางกาย สร้างความจิตใจเข้มแข็ง ประกอบด้วยความอดทนซึ่งหลักพุทธศาสนา คือ การละความชั่ว ด้วยกาย วาจา ใจ การทำความดีให้ถึงพร้อม และ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใสซึ่งถือว่า การทำสมาธิจิตนั้นเป็นเรื่องสำคัญเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาจึงถือได้ว่าเดินตามรอยทางที่พระพุทธเจ้าได้วางไว้

โดยสรุปในส่วนนี้ โครงการดังกล่าวที่ผู้เขียนได้มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมสังเกตเห็นถึงความสามัคคีที่เกิดขึ้นระหว่างอาจารย์กับนิสิต ซึ่งเป็นภาพทรงจำที่น่าประทับใจ ได้เกิดกิจกรรมที่ทำร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทางพุทธศาสนา คือ การฝึกสติ ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหารร่วมกัน การพูดคุย การปฏิบัติธรรม การกางเต็นท์เพื่อนอนในสถานที่จัดไว้ โดยละความเป็นตัวตน ไม่มีชนชั้นวรรณะ แล้วน้อมจิตใจเพื่อรับคำสอนทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นซึ่งเป็นคำสอนที่สามารถระลึกถึงและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง รวมถึงการได้เดินอุตงค์ธรรมยาตราตามแนวทางที่ที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษาได้จัดไว้ตั้งแต่วัดที่เป็นที่พักไปจนถึงสถานที่ผ่านเขื่อนลำตะคอง ระยะทางไป -กลับประมาณ 12 กิโลเมตร ทุกคนต่างมีความอดทนและพยายามเพื่อให้ถึงเป้าหมาย เปรียบเสมือนการศึกษา ที่จะต้องอดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความสั่งสอน อดทนกับทุกสถานะที่บีบคั้น ให้ผ่านพ้นไปเป็นการฝึกให้มีสติและแสดงออกถึงความเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่ยังมีคำสอนที่ปฏิบัติได้จริง เพราะฉะนั้น ผู้เขียนในฐานะที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงสะท้อนคิดและเห็นเป็นเรื่องราวที่น่าดีแม่ต่อผู้สนใจได้

ถอดบทเรียน

ความสามัคคี ความหมายของคำว่า สามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการเกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผลยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์

ความสามัคคีหมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ความสามัคคีจึงเป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่ง สำหรับหมู่คณะและสังคม โดยเฉพาะการทำงานร่วมกัน การประสานงานกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม สิ่งสำคัญ คือความสามัคคีไม่สามารถอยู่เดี่ยว ๆ ได้ต้องใช้ประกอบกับคุณธรรมอื่น ๆ เช่น ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความ ซื่อสัตย์ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูความมกน้อย สันโดษ การเสียสละ ฯลฯ ทั้งนี้ เนื่องจาก ความสามัคคีเป็นผลมาจากการกระทำของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

ความสำคัญของพฤติกรรมความสามัคคี คือ ทำให้เกิดพลัง พังปัญหา และพาเจริญสุข ดังนี้ (กองอนุศาสนาจารย์ ยุทธศึกษาทหารเรือ, 2545)

1. เกิดพลัง เช่น สิ่งของที่หนัก ถ้ายกคนเดียวย่อมลำบาก แต่ถ้าช่วยกันยกหลาย ๆ คนก็ยกขึ้น ได้ง่ายเหมือนของเบา ตรงกับคำว่า สามัคคี คือพลัง

2. พังปัญหา เช่น ภารกิจหน้าที่การงานที่ยาก หรือมีปัญหาอุปสรรค ถ้าช่วยกันทำช่วยกันแก้ไข ช่วยกันคิดย่อมทำให้แก้ปัญหาได้ คือทำให้ภารกิจ หน้าที่การงานที่ยากกลับกลายเป็นง่าย

3. พาเจริญสุข เช่น หน่วยงาน หรือสถานที่ไม่มีความเจริญ ถ้าสมาชิกของหน่วยงาน หรือ สถานที่นั้นไม่ningดูตาย ให้ความร่วมมือ ร่วมใจกัน ย่อมทำให้ที่นั้นมีแต่ความสุข ความเจริญ สมดังคำ พระที่ว่า สุขา สังฆัสสะ สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ย่อมทำให้เกิดสุข (กองอนุศาสนาจารย์ ยุทธศึกษาทหารเรือ, 2545)

สังคม คือ กลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปมาอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งคนเหล่านี้มีความสัมพันธ์ หรืออยู่ร่วมกันและกัน มีความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การพูดจาทักทาย การทำงานร่วมกัน การซื้อของ ขายของ และให้ความเอื้ออาทรต่อกัน สำหรับความสัมพันธ์ทางอ้อม ได้แก่ การเดินผ่านผู้คนที่เราไม่รู้จัก แต่เขาก็เป็นคนเชื้อชาติเดียวกัน หรือภาษาเดียวกัน ซึ่งนักปราชญ์หลายท่านได้กล่าวถึงการอยู่ ร่วมในสังคมไว้อย่างน่าคิด เช่น อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์เป็น สัตว์สังคม (Social animal) ซึ่งหมายถึง มนุษย์มีชีวิตโดยการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่าเป็นพรรคเป็นพวก มีความเกี่ยวข้องกันและกัน และมีความสัมพันธ์กันในกลุ่มชนของตน มีภาษาสื่อกันได้หรือมี เอกลักษณ์ของตนเอง และเนื่องจากมนุษย์มีการสร้างวัฒนธรรมของตนเองส่งผ่านวัฒนธรรมไปสู่ชน รุ่นหลัง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และยังมีวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ต้องการความรัก ความอบอุ่น การจัดระเบียบทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น เห็นได้ว่าการมีวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งอยู่ รวมกลุ่มคล้ายคลึงกับการเป็นสังคมก็ตาม เพราะมนุษย์จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ทางชีวภาพและความต้องการทางวัฒนธรรม มนุษย์ยังมีความคิดสร้างสรรค์สามารถประดิษฐ์ เครื่องมือเครื่องใช้สร้างแบบแผนของสังคมขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มนุษย์อุบัติขึ้นบนโลกเป็นครั้งแรกจนกระทั่ง

ปัจจุบันได้สร้างวัฒนธรรมไว้มากมาย จึงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์แตกต่างกันไป จากสัตว์อื่น ๆ ตลอดจนการดูแลสุขภาพในสังคมของตนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างความเป็น ธรรม ด้วยการประสานผลสร้างกฎเกณฑ์ให้เกิดขึ้นในสังคมตนเองเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและให้ทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างลงตัว ก่อให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์และประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อความ เจริญก้าวหน้าของสังคมตลอดจนการสร้างจิตส นึกให้คนในสังคมร่วมกันอนุรักษ์ วัฒนธรรมของตนเอง และส่งผ่านไปยังอนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เป็นสมบัติที่ตีงาม ของสังคม (ณัฐมล พรหมหา, 2563)

การมีส่วนร่วม

องค์การยูนิเซฟ (UNICEFF) (UNICEF, 2005) ได้เริ่มต้นนำ “การระดมพลังทางสังคม” มาใช้ในปี ค.ศ. 1980 โดยให้คำนิยามว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำงานแบบเป็นหุ้นส่วนและการพูดคุยติดต่อสื่อสาร การระดมพลังทางสังคมได้ถูกนำมาใช้ใน กระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับรากหญ้าในท้องถิ่น ซึ่งมีการใช้คำใน หลากหลายรูปแบบ เช่น Strategic Mobilization หรือ Community for Behavior Change เป็นต้น นอกจากนี้องค์การยูนิเซฟ ได้กำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมให้ประกอบด้วย กลยุทธ์หลักที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. การสนับสนุน/การสร้างกระแส (Advocary) เป็นความพยายามในการสื่อสารเพื่อ ชักชวนให้กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่กลุ่มบุคคลที่กำหนดนโยบาย กลุ่มบุคคลหลัก กลุ่มและ องค์กรต่าง ๆ ในสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการในชุมชน

2. การให้ข้อมูลข่าวสาร สุขศึกษา การสื่อสาร (Information, Education and Communication) เป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านทาง การติดต่อสื่อสารการระดม ทรัพยากรต่างๆ การช่วยเหลือทางเทคนิค

3. การจัดอบรมโครงการต่าง ๆ (Training of Programmed Implementers) เป็นการ อบรมให้ความรู้ หรือทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ แก่บุคลากรหรือกลุ่มเป้าหมาย

4. การจัดองค์กรในชุมชน (Community Organization) เป็นการสร้างเสริมพลัง ความสามารถ

5. การสร้างเครือข่ายและแนวร่วม(Networking, Establishing linkages and Building Alliance) เป็นการสร้างแนวร่วมในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือมีบทบาทที่สำคัญ ในชุมชน

6. การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นการกำกับ ติดตาม และประเมินผลโครงการต่าง ๆ ภายหลังจากได้ดำเนินการไปแล้ว ว่ามีประสิทธิภาพ บรรลุตาม วิธีการหนึ่งของการมีส่วนร่วม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม สามารถจำแนกได้นี้

1. การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิด และอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

2. การมีส่วนร่วมมีผลในทางจิตวิทยา คือ ทำให้เกิดการต่อต้านน้อยในขณะเดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถใช้ทดสอบว่าสิ่งที่ตนเองรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่

3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4. เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงาน หรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ (Team Spirit) และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

5. การมีส่วนร่วมทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้นและส่งเสริมให้การปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชน เป็นการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน โดยมีกระบวนการต่างๆ ตามความเหมาะสมและความรู้ความสามารถของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นกลไกในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาทำให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น

การปฏิบัติธรรม

การทำงานคือ การปฏิบัติธรรมเป็นแนวคิดที่ท่านพุทธทาสมุ่งแสดงให้เห็นว่า การทำงานในชีวิตประจำวันสามารถไปด้วยกันได้กับการปฏิบัติธรรม โดยอธิบายความหมายของโลกกับธรรมว่าไม่แยกจากกัน การทำงานใดๆ ที่ผู้กระทำประพฤติดด้วยจิตที่เข้าถึงธรรมะคือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ที่ตามแนวคิดนี้เรียกว่าการทำงานด้วยจิตว่าง ย่อมถือเป็นการปฏิบัติธรรม (ศรียุดา อนุวรรณวิภาค, 2551) ในส่วนของโครงการอุดมการณ์ธรรมยาตรา ที่มีกิจกรรมทั้งการปฏิบัติธรรมและสมาทานอุดมการณ์ธรรมฐานนั้น ได้เป็นการปฏิบัติที่ถือว่าได้งาน และเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยอ้อม ผ่านโครงการที่มีกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมตามที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษาฯ ได้จัดขึ้นไม่ว่าจะเป็น การปฏิบัติธรรม การเดินอุดมการณ์ธรรมยาตรา การสวดมนต์ เจริญภาวนาหรือ การฟังธรรมะบรรยายจากพระมหาเถระที่มีความรู้ ความสามารถและภูมิธรรม ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้ไปต่อยอดในการใช้ชีวิตประจำวันและสามารถทำให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างร่มเย็นผู้เขียนจึงได้แนวคิดในการที่จะไปต่อยอดการพัฒนาองค์กรและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

สรุปในการถอดบทเรียนโครงการอุดมการณ์ธรรมยาตราได้แนวคิดของการนำหลักของอุดมคติ มาสร้างเป็นองค์ความรู้และมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกิจกรรม ที่เกิดความสามัคคี การมีส่วนร่วม และการปฏิบัติธรรม ซึ่งถือว่าเป็นหลักที่จะสามารถนำไปใช้ในสังคม ซึ่งมีความขัดแย้งหรือ มีความลำบากในการใช้ชีวิตเป็นความที่เศรษฐกิจที่ย่ำแย่หรือสังคมมีความคอรัปชั่น กิจกรรมเหล่านี้จึงช่วยในการฝึกจิตที่เริ่มจากตัวบุคคลแล้วนำไปพัฒนาที่องค์กรหรือในชุมชนที่ตนอยู่จึง เป็นการต่อยอดที่เริ่มต้นจากการพัฒนาจิตใจเป็นหลักทางพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเมื่อได้พัฒนาจิตใจ แล้ว การพัฒนาสังคมหรือประเทศชาติก็เป็นไปโดยความไม่ยาก ฉะนั้น ในการปฏิบัติโครงการ อุดมการณ์ธรรมยาตราก่อให้เกิดความสามัคคีการมีส่วนร่วมในหมู่คณะและรวมไปถึงการปฏิบัติธรรม ซึ่งมีทั้งผู้ปฏิบัติทั้งเป็นบรรพชิตและพุทธสยดี ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม จะเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ หรือนิสิตหรือประชาชนทั่วไปสามารถมาร่วมกันปฏิบัติธรรมให้เป็น ประโยชน์แก่ส่วนรวมต่อไปได้

แนวทางการเผยแผ่เพื่อสันติและสัญลักษณ์พระพุทธศาสนา

ชุมชนสันติสุขมีแบบแผนการดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ร่วมกันเป็นพื้นฐานชุมชนมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ จากความรู้เดิม ที่เรียกว่า ภูมิปัญญา ชาวบ้านหรือปราชญ์ยามท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับกลวิธีที่สำคัญในการ พัฒนาอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ (ชนาภา ศรีวิสรณ์, 2563) ลักษณะของชุมชนสันติสุขนั้น จะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน (Inner Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วน ตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และ ลักษณะสันติสุขภายนอก (External Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่ บุคคล สังคม หรือโลก ไม่ มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคีมีเสรีภาพ เคารพในสิทธิ มนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี(การคืนดี) เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ลักษณะของ ชุมชนสันติสุขดังกล่าว คือ สภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้นทั้งทางกายหรือทางวัตถุ การบีบ คั้นทางสังคม การบีบคั้นทางจิต และบีบคั้นทางปัญญา (ประเวศ วัชชี, 2538) การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเชิงสัญลักษณ์เป็นเรื่องที่นำมาสู่ความศรัทธา ซึ่งในปัจจุบันความศรัทธาทางพุทธ ศาสนานั้น ประชาชนส่วนใหญ่อาจจะมีความเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนทำให้สัญลักษณ์เชิงพุทธ ศาสนานั้นเกิดความสั่นคลอนหรือวิกฤตการณ์ศรัทธาที่เกิดขึ้นได้เพราะ ฉะนั้นการที่หลักสูตร บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มจร ได้จัดกิจกรรมดังกล่าวซึ่งมีผู้ร่วม โครงการไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ทั้งเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ของ มหาวิทยาลัย หรือ นิสิตได้มาร่วมกันในกิจกรรมดังกล่าว เป็นการเผยแผ่เชิงสัญลักษณ์ เพื่อความ สันติหรือความสงบสุขเป็นสัญลักษณ์แห่งความไม่เบียดเบียน มีแต่ความเอื้ออาทร ซึ่งนำไปสู่ ความสามารถอยู่ร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนได้อย่างปลอดภัยไม่มีความหวาดระแวงต่อกัน และสิ่ง สำคัญ คือ สามารถฝึกสติของผู้ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ฝึกความอดทน ฝึกความอดิษฐานที่เกิด

ขึ้นกับตัวบุคคล เพราะฉะนั้นแนวทางเพื่อความสันตินั้นจึงเป็นเรื่องที่เป็นนามธรรมแต่สามารถต่อยอดให้เป็นรูปธรรมคือยังมีผู้ที่นับถือศาสนาคำสอนทางพุทธศาสนาและปฏิบัติตามธรรมให้ การบรรลุหรือการเข้าถึงธรรมนั้นเป็นไปได้ในยุคปัจจุบัน

สรุป

ในการถอดบทเรียนจากโครงการเดินจุดตั้งธรรมยาตราของ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถถอดบทเรียนให้ทราบถึงการสมานานจุดตั้งและธรรมยาตรา เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะสามารถพัฒนาร่างกายและจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรม ให้เข้าถึงสภาวะธรรมตามที่เป็นจริงได้ และ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงสัญลักษณ์เพราะผู้ปฏิบัติสามารถขัดเกลากิเลสมีความเพียร ไม่ย่อท้อ โดยเน้นเรื่องของการสมานานจุดตั้ง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีผู้นำที่เข้มแข็ง (หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, 2566) ทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างพี่น้องชาว มจร ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ มีความพร้อมเพียงกัน กลมเกลียว ประองตอง ร่วมกิจกรรมโครงการหรือการปฏิบัติธรรม รวมถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลักสูตรจัดให้ทำให้เกิดการปฏิบัติธรรมร่วมกันผ่านกระบวนการดังกล่าวและกิจกรรมนี้ก็เกิดเป็นความสันติสุขมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงสัญลักษณ์ทำให้ผู้เข้าปฏิบัติได้มีความทรงจำและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงส่วนประชาชนที่อยู่บริเวณรอบข้างได้เห็นกิจกรรมดังกล่าวก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใส และมีความมั่นคงในพระพุทธศาสนามากขึ้น จึงเป็นประโยชน์ทั้งทั้งผู้ปฏิบัติเองและผู้ที่ได้ร่วมรับรู้และเห็นกิจกรรม ก็เป็นการรักษาคำสอนทางพุทธศาสนาและอุปถัมภ์พระภิกษุ - สามเณรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กองอนุศาสนาจารย์ ยุทธศึกษาทหารเรือ. (2545). *นาวิกศาสตร์*. นครปฐม: กรมยุทธศึกษาทหารเรือ.
- ชนาภา ศรีวิสรณ์. (2563). *กระบวนการสร้างสันติสุขสัมพันธ์ตามหลักสันติวิธีเชิงบูรณาการของชุมชนดอยช้าง จังหวัดเชียงราย* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณัฐมล พรหมหา. (2563). *ความหมาย การอยู่ร่วมกัน และองค์ประกอบของสังคม*. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://sites.google.com/.../khwam-hmay-kar-xyu-rwm-kan-laea-xngkh-prakxbkxng-sangkham>
- ประเวศ วะสี. (2538). *สันติวิธีบทเอกสภาวะธรรมในสุตตันตปิฎก: 50 ปีสันติภาพไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *คำวัด 3* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลื่องเชียง.

ศรียุดา อนุวรรณวิภาค. (2551). *แนวคิดเรื่องการทำงานคือการปฏิบัติธรรมของท่านพุทธทาส*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี). (2533). *คัมภีร์สุทิมรรค เล่ม 1 วิปัสสนามูลนิเวศมหาธาตุ งานเสด็จพระราชกุศลในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

สมเด็จพระสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2534). *ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 2 หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท* (พิมพ์ครั้งที่ 38). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์. (2566). *คู่มือการเดินธุดงค์ – ธรรมยาตรา ครั้งที่ 9*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

UNICEF. (2005). *Social Mobilization*. Retrieved February 10, 2023, from <http://www.fao.org>